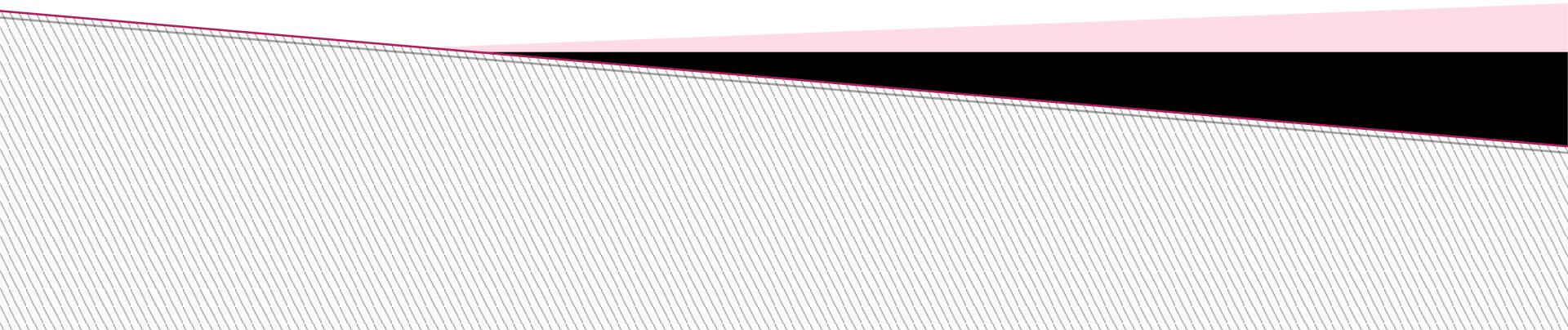

ORGANOLOXÍA

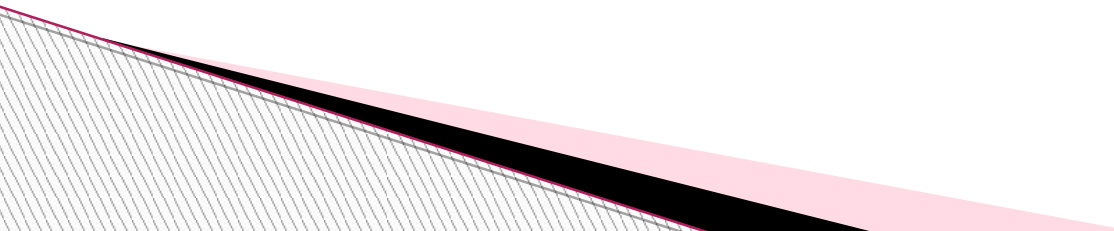
Tipoloxía da orquestra barroca

María Nieto y Evelia García
2º Bach

- ▶ Durante o Barroco, certos instrumentos viviron os seus últimos momentos de esplendor: **laúde, viola de gamba, clavecín.**
- ▶ Algúns seguiron evolucionando: **violín.**
- ▶ E naceron outros novos: **clarinete, fagot e piano forte.**
- ▶ En Venecia a finais da época do Renacemento, aparecen agrupacións con instrumentos de **vento.**
- ▶ A inicios do s.XVII engadíronse instrumentos de **corda**, principalmente da familia da viola, coas súas variedades: **viola da gamba, viola de braccio e baixo.**

- ▶ O **baixo continuo** estaba sempre presente, sendo realizado por un instrumento grave de corda fretada ou de vento, e de tecla coma o órgano ou clavicémbalo. A partitura tiña unhas anotacións denominadas **baixo cifrado** e sobre iso, improvisaban os intérpretes.

- ▶ O **compositor** dirixía a súa obra dende o seu lugar coma intérprete do clavecín, a non ser que a interpretase coma violinista, e neste caso sentábase ante o atril do primeiro violín.
 - ▶ Podía levar un longo bastón (de ata dous metros) para marcar as partes fortes do compás dando golpes contra o chan.
-

1. INSTRUMENTOS DE CORDA

- ▶ **ORQUESTRA DE CORDAS + BAIXO CONTINUO**
- ▶ É a orquestra típica do Barroco. O conxunto de cordas podíase ampliar con madeiras e metais, para determinar composicións, etc. Amplíase timbricamente, dependen dunhas pezas ou doutras.

A súa formación completa estaría formada por un conxunto de *cordas, frautas, óboes,*

- ▶ Os clarinetes aínda non formaban parte dos conxuntos instrumentais.
- ▶ Son frecuentes as pezas con 3 trompetas e 3 cornos.
- ▶ O baixo continuo e é reforzado polos instrumentos de teclado ou harmónicos.

- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=wI-03XEgwEo>
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=6JAw4OTcdeo>

A) Corda fretada.

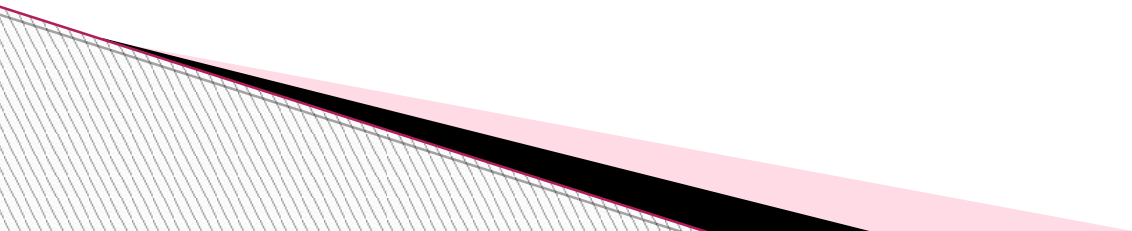
- ▶ Son os diferentes tipos de violas renacentistas que desaparecen a principios do s.XVIII. O uso da *viola continúa durante o Barroco formando parte do baixo*. Xorden os instrumentos de corda fretada : violín, viola, violoncello e contrabaixo .
 - ▶ Os profesores de baile, utilizaban violíns de peto.
 - ▶ A familia das violas son instrumentos cordófonos antigos. Tiñan diferentes tamaños.
-

VIOLA

- ▶ É o instrumento musical ,de son determinado, que pertence á familia do violín.
- ▶ Ten catro cordas que están rozadas por un arco.
- ▶ Ten un tamaño máis grande que o do violín.
- ▶ https://www.youtube.com/watch?v=1C6weRE_ZM

VIOLA DA GAMBA

- ▶ É un instrumento da familia de cordófonos de arco.
- ▶ Tem trastes.
- ▶ Foi empregado en Europa dende fins do s.XV ata o XVIII.
- ▶ Debese colocar entre as pernas.
- ▶ Tiña un diapasón con sete trastes.
- ▶ Foi eclipsada pola familia das violas de brazo.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=YvpU3UYtVml>

VIOLA D'AMORE

- ▶ É unha das variantes tenor da viola.
- ▶ Presentaba entre cinco e sete cordas pisadas nun diapasón.
- ▶ Coñécense diferentes afinacións empregadas entre os s.XVII e XVIII.

[https://www.youtube.com/watch?v=Fzmz8Ra
eqm8](https://www.youtube.com/watch?v=Fzmz8Raeqm8)

viola de brazo ou da braccio

- ▶ É unha das familias xurdidas no s.XVI.
- ▶ Contiña instrumentos con distintas tesituras, o máis utilizado era o contralto.
- ▶ Tiña catro cordas de tripa, aberturas en forma de “f ”e o caravilleiro en forma de voluta.
- ▶ Súa orixe atópase na lira da braccio medieval.

▶ <https://www.brsue.com>

[/watch?v=XGHILu](https://www.youtube.com/watch?v=XGHILu)

CORDA PUNTEADA

- ▶ Son instrumentos que xorden no Renacemento, é continuarán durante o Barroco, como é o caso do **clavicémbalo**.

Outros desaparecerán durante esta época como é o caso do virxinal.

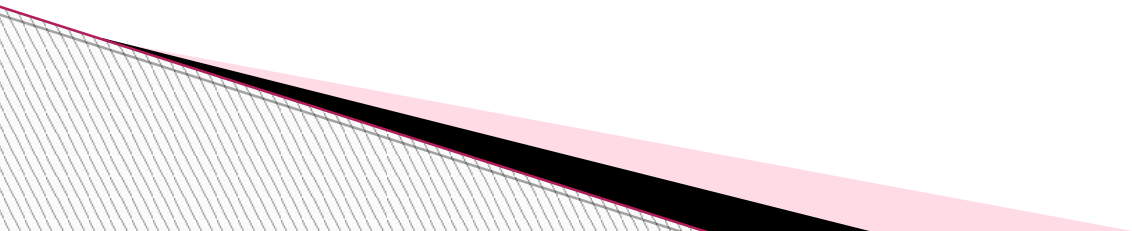

<https://www.youtube.com/watch?v=EX7yppO4mvY>

CLAVICÉMBALO

- ▶ É un instrumento musical con teclado e cordas pulsadas.
- ▶ Coñecido e empregado no, antepasado do piano moderno.
- ▶ Deriva do salterio grego, *aínda que se inventa no Renacemento, a mediados do s.XV e XVI.*
- ▶ Soe ter un dos dous teclados manuais.
- ▶ O volume non varía.
- ▶ A finais do s.XIX e inicios do s.XX, o instrumento foi retomado pola pianista Wanda Landowska, a primeira profesora interesada no clave en tempos modernos, en Berlín.
- ▶ Variantes do instrumento: espineta e virxinal.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=KHMejhK4ZeY>

Tiorba ou teorba

- ▶ É un instrumento musical cordófono, da familia do laúde .
- ▶ Nace en Italia a fins do s.XVI.
- ▶ *Foi* adoptada en toda Europa coma instrumento do baixo continuo.
- ▶ Utilizouse ata ben entrado o século XVIII.
- ▶ Posúe unha caixa de resonancia voluminosa con dous caravilleiros.
- ▶ A tiorba é un gran laúde de seis ordes.
- ▶ Posúe un gran tamaño, de 1´8 a 2´1 metros.
- ▶ O segundo caravilleiro leva as longas cordas contrabaixo.
- ▶ <://www.youtube.com/watch?v=qeUcGD4rRRc>

GUITARRA

- ▶ É un instrumento de corda pulsada, de son determinado.
- ▶ A súa orixe é árabe, e coñecida en España dende a Idade Media.
- ▶ Seu modelo clásico presenta un corpo ou caixa de resonancia.
- ▶ Consta de seis cordas afinadas:

Mi´si

sol

re

la

mi.

- ▶ A finais do s.XVII coñécese a existencia da vihuela de man, con fondo curvado e sistema de punteo.
- ▶ No s.XVII encórdase con catro ou cinco cordas dobres pasando a denominarse guitarra barroca, máis pequena cá clásica.
- ▶ Gaspar Sanz compuxo para ela.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=urvsNY-2uD8>

MANDOLINA

- ▶ É un instrumento musical de corda pulsada, de son determinado.
- ▶ Forma parte dos laúdes antigos.
- ▶ Presenta un corpo convexo en forma de media pera e no mango, sitúanse cordas de aceiro dobres.
- ▶ Súa orixe, remite da familia dos laúdes antigos.
- ▶ O seu período de esplendor foi o s.XVII e XVIII.
- ▶ Vivaldi compuxo varios concertos onde a inclúe.
- ▶ Destacan a: mandolina milanese e napolitana.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=5-JKabgydII>

CORDA PERCUTIDA

Clavicordio:

- ▶ É un instrumento de corda percutida e son moi débil.
- ▶ Formado por un gran número de cordas de aceiro estendidas sobre un marco.
- ▶ Para producir un son debe golpearse a corda con algunha das teclas do mecanismo.
- ▶ As formas son semellantes ás do piano.
- ▶ Cada corda é completamente individual, non vibra.
- ▶ O mecanismo consta de varias teclas que teñen no seu extremo unha puga de coiro
- ▶ Vai dende Sol 1 a Fa 6.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=EoL0WawTHWM>

2. INSTRUMENTOS DE VENTO.

2.1. VENTO - MADEIRA:

Frautas:

Frauta de pico:

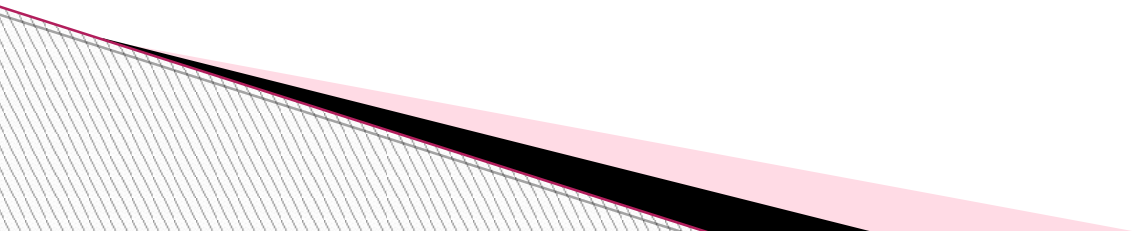
- ▶ É un instrumento de vento madeira.
- ▶ O son prodúcese ao levar o sopro a través dunha canle e facelo chocar contra un bisel.
- ▶ Empregada dende a Idade Media ata fins do Barroco.
- ▶ Constrúese utilizando e formando familias que recordan a distribución tonal da voz .
- ▶ Existen frautas de menos de 15 cms.
- ▶ As máis utilizadas son a frauta soprano e a alto.
- ▶ A súa tesitura consta de dúas oitavas e media.
- ▶ Caeu en desuso co desenvolvemento da orquestra clásica.
- ▶ No s.XX recuperouse o interese para interpretar versións históricas da música renacentista e barroca cos seus instrumentos orixinais.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=1DSm5xuQ1i0>

OBOE

- ▶ É un instrumento de vento madeira, con lingüeta dobre e de sección cónica, onde se sitúan os orificios.
- ▶ Aparece na corte de Louis XIV de Francia.
- ▶ O seu timbre e sonoridade son claros, expresivos e mordentes.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=4QeDO T2Fqb0>

BASSOON

- ▶ É un instrumento de vento madeira, de dobre lingüeta.
- ▶ Constituído por dous corpos cónicos de madeira.
- ▶ O tubo ten buratos para producir as diferentes notas, e del sobresaie un pequeno tubo de metal, por onde se sopra e que se denomina tudel.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=CZ1Nz3U0Oas>

2.2 VENTO-METAL

Trompeta:

- ▶ É un instrumento de vento metal.
- ▶ De orixe antiga coma a da humanidade.
- ▶ Derivan o corno do boi e poden servir coma trompa de caza.
- ▶ As primeiras trompetas foron fabricadas con cornos de animais cocidos, canas de bambú etc.
- ▶ Utilizábanse en rituais relixiosos, para transmitir sinais.
- ▶ A trompeta utilizada no Barroco era unha trompeta natural.
- ▶ Deriva dos antigos añafles, instrumentos medievais e anterior e que comezan a enrolarse arredor do s.XV.
- ▶ As trompetas e cornos eran naturais, non tiñan nin pistóns, nin chaves.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=WsQVfi-KV28>

SERPENTÓN

- ▶ Ten un corpo de madeira recuberto de coiro e cunha embocadura en forma de funil.
- ▶ Actuaba como baixo e para apoiar o canto relixioso nas igrexas no s. XVII.
- ▶ Un século máis tarde usouse nas bandas.
- ▶ [Metales 8/20 - Serpentón - Prof. Manuel Lafarga](#)

TROMBON

- ▶ Non entra na orquestra.
- ▶ O sacabuche usábase moito nas igrexas pero non se utilizaba nas orquestras.
 - <https://www.youtube.com/watch?v=OY507S4o3E8>
 - <https://www.youtube.com/watch?v=VHal-PhsGVI/>

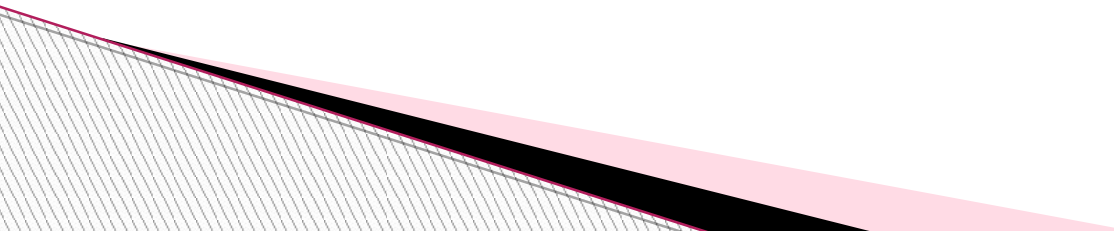
2.3.VENTO-MECANICO

Órgano:

- ▶ É un instrumento musical de vento que soa cando pasa o aire por un ou máis xogos de tubos.
- ▶ A súa emisión é controlada por un ou máis teclados e un pedaleiro.
- ▶ Consta de tres partes : *tubería*, *sistema* de provisión de aire e consola
- ▶ Existen diferentes tipos de boca.
- ▶ Os tubos agrúpanse en *xogos e ordéanse por tamaños: principal, superior e torres de pedais.*
- ▶ A orixe do órgano é oriental.
- ▶ Nace en Alexandría no s.III a.C. por obra de
- ▶ Na Idade Media foi apreciado en dúas medidas: portátil e positivo.
- ▶ En 1712, Jordan inventou en Londres o órgano expresivo.
- ▶ Foi a orixe do que en 1840 sería o armonio, cando se lle adaptan lingüetas libres.
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=VaxRAiUUHbU>

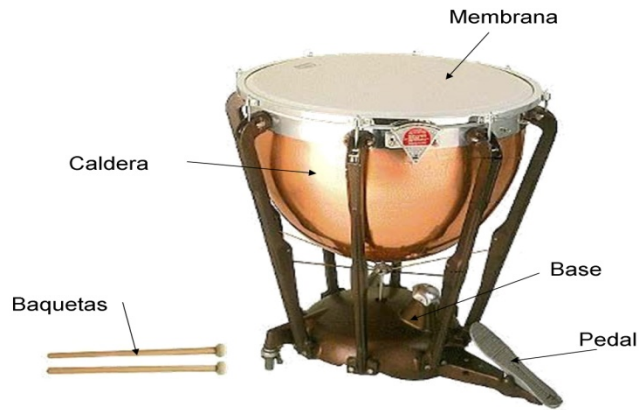
3. INSTRUMENTOS DE PERCUSIÓN.

- ▶ As percusións tamén entran a formar parte da orquestra.
 - ▶ Moita música orquestral do barroco introduce timbais, máis pequenos, forma semiesférica, normalmente dous afinados na tónica e na dominante.
-

O timbal

- ▶ É un instrumento de percusión, membranófono e de son determinado. Consiste nunha caixa en forma de caldeiro, realizada en cobre ou latón, sobre a que se estende unha membrana tensada. Percútese con baquetas ou mazas de feltro, franela ou esponxa, segundo a sonoridade que se precise. Proceden de oriente no s.XI, en forma de pequenos timbais de man. Os máis grandes apareceron no s.XV, cando foron considerados xunto coa trompeta, instrumentos cabaleirescos.

Timbal

<https://www.youtube.com/watch?v=TMG5RbasoqM>

Instrumentos de percusión

Timbales

Bombo

Tambor de orquesta

Caja

Xilófono

Platillos

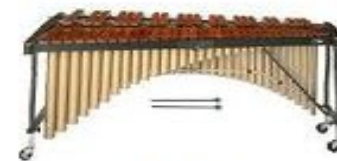
Triángulo

Tam-tam/Gong

Campanas tubulares

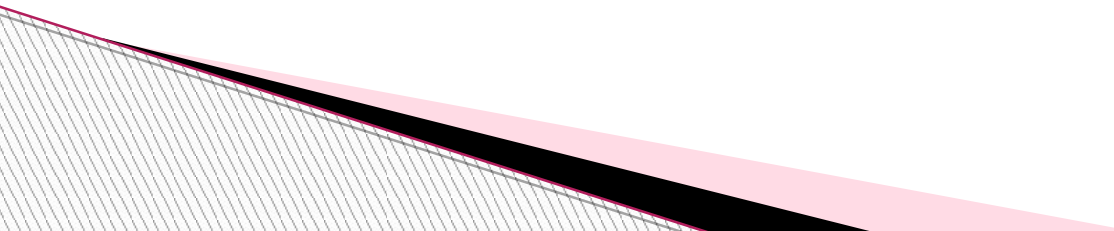
Marimba

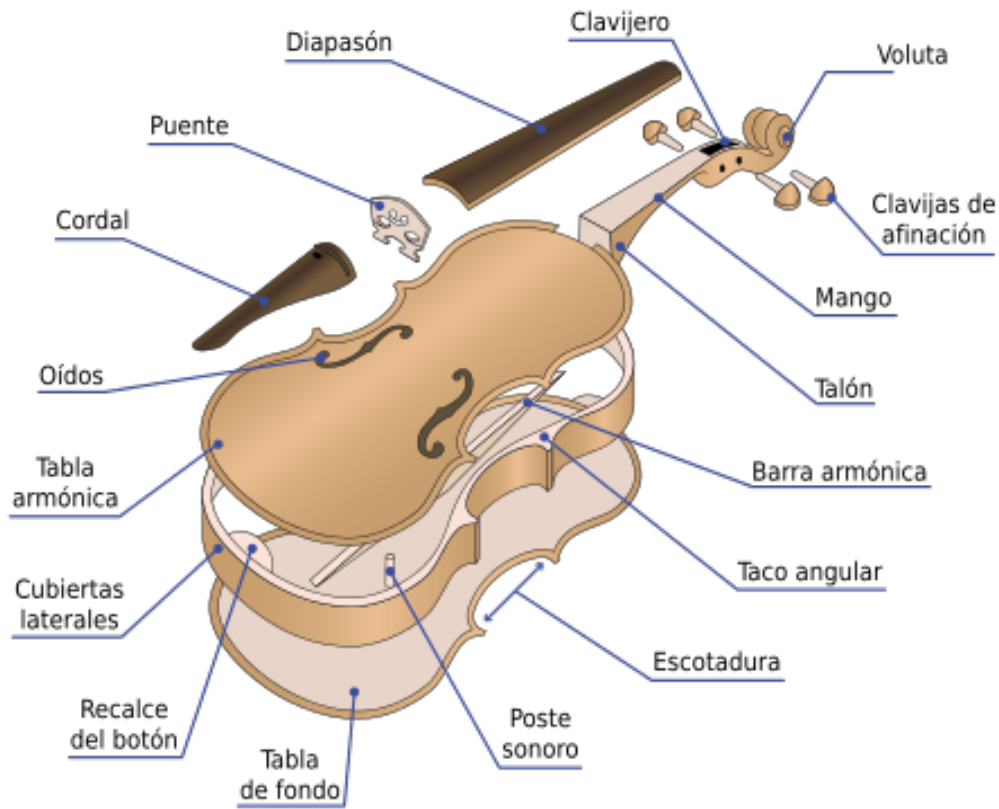
Celesta

4.A ORQUESTRA BARROCA.

- ▶ No teatro galego, o espazo reservado aos músicos denominábase “orquestra”.
- ▶ A música orquestral vai ter sen dúbida unha clara orixe dentro da música de ópera.
- ▶ A esencia da orquestra está en Francia.
- ▶ Cara a fins do s.XVII vaise configurar un núcleo de instrumentos estable, formado por unha familia: a dos **violíns.**

- ▶ A familia do **violín** vai conseguir un alto grao de desenvolvemento no seu son.
 - ▶ Comezan a xurdir instrumentos de constructores (**luthier**) italianos e franceses basicamente. O maior grao de perfección foi dos italianos: como **Stradivarius**..
 - ▶ As cordas e a familia do violín vai ser a base estable da orquestra de corda barroca.
-

<https://www.youtube.com/watch?v=s7W3qbng4t0>

- ▶ O director, e tamén clavecinista.
Daba as entradas, marcaba os tempos e pouco máis. Nalgunhas pezas, cando se facía ao aire libre, nos parques, palacios... Existía outro método de dirección: **o bastón de mando**, unha especie de signo de autoridade.
-